

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

GRUNDTVIG PAA LANGELAND

1805 - 1808

Et skitseret Tidsbillede

af Th. Graae

udgivet 1880

Denne Skitse, af hvilken er Fragment har været optaget i "Ude og Hjemme", forelaa færdig i Juni Maaned; under trykningen er der foretaget en enkelt Tekstforandring efter Professor Svend Grundtvigs Udgave af N. F. S. Grundtvigs poetiske Skrifter fra 1807 - 1811. Endvidere bemærkes, at de forskjellige Oplysninger af mere privat Natur, som findes i Bogen, skyldes Familieoptegnelser, Breve og andre Meddelelser fra gamle Langelændere.
Th. Gr.

I.

Hovmesteren.

"Saaledes var da min saakaldte akademiske Løbebane endt uden Tro og uden Haab, og skjønt jeg prøvede paa at blive i Hovedstaden og lægge mig efter Islandske og Nordiske Oldsager, vilde det dog ikke lykkes, saa

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

jeg maatte paa Græs og kom da (1805) til Langeland som Huslærer paa en Herregaard, hvor man efter greveligt Exempel helst talte Tysk, som jeg ikke havde lært i Skolen, men maatte nu lære mig selv, skjønt man aldrig fik mig til at tage det i munden."

- Med disse Ord indleder N. F. S. Grundtvig den kortfattede Meddelelse, han i "Kirke Spejl" giver om sit Ophold paa den langelandske Herregaard, et Ophold, der blev af saa indgribende Betydning, og under hvilket de mægtige Kræfter, der slumrede i ham, vakttes til Liv.

Dette Herresæde var Hovedgaarden Egeløkke, som i Forbindelse med den større Ejendom Steensgaard i over 300 Aar har været i Familien Steensens Besiddelse og under Grundtvigs Ophold beboedes af Kaptejn Steensen - Leth. Hovedbygningen, der kun var et Par Aar gammel, bestod - nu er det et andet Stuehus, og Meget er forandret - af en enetages Bindingsværksbygning med en anselig Kvist og Tegtag; den var hyggeligt og komfortabelt indrettet, men hvad der særlig gav ejendommen sit Præg, var de dejlige Naturomgivelser. Lunt og stille laa den venlige Bolig midt inde mellem høje, skovbevoksede Bakker og dog frit og aabent; fra Dagligstuen Udsigt til den nærliggende Strand og videre frem til den høje Fyens Kyst, og fra den østre Kvist, hvor Huslæreren havde sit Værelse, saa man ud over den smukke Have, der var anlagt paa Skraaningen af en Bakke, og i Baggrunden tætte Bøgeskove. Smilende og tiltalende var Omgivelserne, prægede af en egen romantiske Skjønhed, der ikke kunde undlade at gjøre et dybt Indtryk paa en Digternatur, som Grundtvig, og med gammeldags Gjæstfrihed bødtes Enhver Velkommen af det unge Ægtepar, der beboede Egeløkke.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Kaptejn Carl Frederik Steensen-Leth, der i sin ungdom havde været Kornet ved de holstenske Ryttere og senere blev Kaptejn ved det langelske Landeværn, var den Gang c. 30 Aar gammel, en meget smuk Mand med et stateligt Ydre, en ivrig Jæger og Forstmand, Fisker og Sømand, hvis Interesser laa fjærnt fra Grundtvigs, og hvis djærve Udtryksmaade maaske ikke altid tiltalte denne, som derimod fandt desto større Behag i Samtale med Fruen, Constance Steensen-Leth, en højst elskværdig og interessant Personlighed. Der flød fransk Blod i hendes Aarer (Faderen, Kammerherre Fabritius de Tengnagel til Vejlegaard i Fyen, var af en fransk Emigrantfamilie); hun havde en efter Datidens Forhold udbredt æsthetisk Læsning og var i Besiddelse af poetiske Anlæg, der undertiden gav sig Udbrud i Smaavers. Det var en smuk og livlig Kone med en Dannelse og et væsen, og ved Siden deraf en Naturlighed og en Ligeformhed, der viste, at hun havde faaet en anden Opdragelse og gennemgaaet en anden Skole end de fleste af Nutidens unge Damer; hun kunde tale med Alle, være glad med de Glade, og græde med de Grædende. Fruen blev rigtignok efter Datidens Skik af Alle uden Undtagelse kaldt "Deres Naade", men i den daglige Omgang paa Egeløkke var der ikke Spor af fornem Nedlæthed; dertil var Fruen for klog og for dannet. Kaptejnen for ærlig og godmodig en Natur. For øvrigt førtes der intet flot Herregaardsliv paa Egeløkke, da Kaptejn Leth, skjønt eneste Arving til to Godser, var afhængig af sin Moder, Kammerherreinde Leth, og først ved dennes Død i 1813 blev Ejer. Paa Grundtvigs Tid var der næppe et saa stort Huspersonale, som senere; dog bør nævnes Jomfru Bine Lassen, den Gang ved en Snes Aar, af et tækeligt Ydre og en højst agtværdig Karakter; uagtet sin tjenende Stilling blev hun nemlig gennem en Række af Aar betragtet og behandlet som hørende til Familien.

Huslærergjerningen, der bestod i at undervise en syv-otteaars Dreng, kunde naturligvis langt fra udfylde Grundtvigs Tid og interesserede ham vist ikke synderlig, men pligttopfyldende og nidkjær, som han var, stillede han store Fordringer til Elevens Flid og med Strængthed ledede han Undervisningen. Forøvrigt tilbragtes den meste Tid i Ensomhed, under ihærdigt Studium og Grublen; den unge Kandidat holdt sig i det Hele fjærnt fra det selskabelige Liv, og det var kun faa Familier, his hvilke han var en jævnlig Gjæst. Forholdene førte det dog med sig, at han af og til kom til det kun en lille Milsvej fra Egeløkke beliggende Tranekjær Slot, der den Gang som nu var centret for den langelske Selskabelighed, og hvis daværende Besidder, Generalmajor Grev Ahlefeldt-Laurvig, en fint dannet og klog Mand, var en smuk Type paa en ægte grand seigneur med alle dennes Fortrin og Svagheder. Generalen var gift med en holstensk Dame, en Frøken Hedemann; han modtog hyppigt Besøg af tysktalende Gjæster, Generalindens Brødre og øvrige holstenske Slægt, og Selskabssproget paa Slottet var derfor den Gang ofte Tysk, ligesom dette Sprog ogsaa anvendtes naar de fremmede Gjæster kom ned til Egeløkke. Men forøvrigt taltes der paa Egeløkke ikke alene helst, men udelukkende Dansk, og Grundtvig maa derfor paa sine gamle Dage have husket fejl, naar han i "Kirke-Spejl" siger, at man på Egeløkke "helst talte Tysk". Som bevis for Rigtigheden af denne min Paastand skal jeg anføre følgende Uddrag af et Brev fra en meget paalidelig Samtidig af Grundtvig: "Naar Grundtvig fortæller, at der taltes Tysk paa Egeløkke, da har det kun været, naar Herskaberne paa Slottet var der, thi disse var alle Tyske. Og naar de mange tyske Herrer, som den Gang opholdt sig på Slottet, af og til om Formiddagen kom ridende til Egeløkke, da blev der talt Tysk, som er begribeligt, men til daglig Brug blev der aldrig nogensinde udtalt et tysk Ord. - Jeg gad virkelig vide, men hvem der skulde tales Tysk?"

Fra tid til anden aflagdes der vel ogsaa Samaabesøg paa det gamle Steensgaard, hvis Besidderinde, den gammeldags strænge Kammerherreinde Leth, den sidste Steensen, dannede et mærkeligt Modstykke til den unge, indtagende Frue paa Egeløkke. Den forfaldne, nu helt ombyggede Gaard havde den Gang historisk Interesse ved sin store Riddersal med de mange Familie - Portrætter, og af følgende Optegnelse fra et Øjensvidne vil man formentlig faa et klart Indtryk af det Skjær fra Fortidens stolte Minder, som hvilede

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

over det gamle Herresæde, og som vist ikke har undladt at gribe Grundtvigs, for Historie og Poesi saa modtagelige, Aand: "... Det smerter mig ordentlig, at den gamle store Sal med de mange Familie - Portrætter, og navnlig med Vincens Steensens og Anna Holcks smukke Billeder over Kaminen, nu er forsvunden. Billederne hænger jo nok rundt omkring i nette hyggelige Stuer - af den gamle Sal er der bleven 3½ Stuer og et stykke Gang -, men det er jo Ingenting imod før, da man kunde staa lige over for Billedet af en Fodebusch i Legemsstørrelse og sige: "Her paa denne Plet stod Svenskerne og skjød til Maals efter ham, som de hadede, fordi han en Gang havde slaet dem; - se Hullerne i Lærredet! der ramte de ham i Hovedet, og med Kaardespidsen traf de ham i Hjærtet." Eller naar man gik ned i Kjælderen og kiggede efter Blodpletterne bag Kjælderøren, hvor Bønderne, som Anna Holck havde samlet, slog den lille svenske Dreng ihjel, som havde skjult sig der for af undgaa Blodbadet ovenpaa; - og der nede ved den faldefærdige, gamle Stald i Ladegaarden, der var det jo, at den brave Landsdommer Vincens Steensen sank død af Hesten, da han - som en anden Epaminondas - tog Tøtklædet bort, han havde stoppet i Brystsaaret, som han fik nede ved "Andemosen", hvor han i spidsen for Bønderne sloges med Svenskerne; - og der oppe ved Porten til den gamle Borggard, der stod jo Hundehuset, hvor Svenskerne havde bundet den prægtige Anna Holck i Lænken, indtil hun slap løs ved Hjælp af en tro Tjener, og derpaa ude i Skoven, medens Fjenden gjorde sig tilgode i Kjælderen, samlede Bønderne, der saa overfaldt og dræbte de fulde Svenskere. Ja, der var i Sandhed en romantisk Duft udbredt over det gamle Steensgaard baade ude og inde;"

Steensgaard 1820

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Som sagt, paa Herregaardene kom Grundtvig vel af og til, men stadigere og mere jævn var Omgangen med Familien i Bøstrup Præstegaard, hvis marker grænser op til Egeløkket, og hvis Beboere stod i et særdeles venligt Forhold til Familien paa Herregaarden. Den daværende Sognepræst Christen Graae, en alvorlig og forstandig Mand, en nidkjær Præst, der i et halvt Aarhundrede virkede i Bøstrup, og paa hvis Grav Menigheden rejste en Mindesten, var en halv Snes Aar ældre end Grundtvig, som ved sin Ankomst til Langeland var 22 Aar gammel; de to Theologer omgikkes meget venskabeligt og nærrede gjensidig Agtelse for hinanden, hvor forskellige ende deres Anskuelse kunde være. Og mange en spøg og Skjæmt blev der udvekslet mellem den unge Kandidat og den livlige, kloge Præstekone (en Datter af Præsten Hans Brandt i Tryggeløv), der, ligesom Fri Leth, besad et efter Datidens Forhold udbredt Kjendskab til Skjønlitteraturen.

Under Opholdet paa Langeland var der kun Faa, som dunkelt anede, Ingen, der tilfulde forstod de mægtige Tanker, som rørte sig i den unge Mand, og som han faa Aar efter skulde give Form paa en saadan Maade, at det vakte Gjenlyd i hele Norden. Men det er ikke til at undres over; han var endnu langt fra naaet til Klarhed over sig selv; han var den Gang en drømmende Digter og grublende Aand, i hvem det brusede og buldrede som af mange og mægtige Vand. I reglen var han indesluttet og utilgængelig; det var under ensom Gransken, at han fandt sig selv, og naar de ikke afgjærede Ideer af og til bød frem, da skete det ofte paa en Maade, dervirkede frastødende paa de gemytlige, noget verdslige Langelænderne, i hvis øjne han stod som "en Særling". Og i et Brev til J. P. Mynster af 22. Decbr. 1812 giver han ogsaa følgende Skildring af sig selv:

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

"Arvet Alvor, Fattigdom, Stolthed og Ærgjærrighed holdt mig langt borte fra Verdens Lystighed, jeg var en Farisær af den strængeste Sekt, og jeg kan sige, at et "moralsk Menneske" var det Øgenavn, jeg bar i Verden og bar det med Stolthed" -

Men Grundtvig kunde ogsaa godt forstaa og gjengjælde en Spøg, om det end undertiden kunde blive ham vel drøjt, som da Kaptejn Leth en Gang fik Haarskæreren til at klippe Huslærerens lange Haar af lige til Bunden. Saa blev han vred for ramme Alvor, viste sig ikke i flere Dage, og det var da ikke let at gjøre ham tilpas, navnlig for den ulykkelige Elev, der efter sigende ofte matte undgjælde for de Voksnes Drillerier. Som tidligere berørt, var Grundtvig en temmelig stræng Lærer, og det var derfor vist ikke ganske uden Grund, at Fru Leth i et Brev, dateret Norskov paa Fyen, den 7. Februar 1807, skriver: "... Hils Grundtvig meget fra mig, bed ham sørge for min Carl (Grundtvigs Elev, nuværende Godsejer C. Steensen-Leth til Egeløkke) og imellem unde hm den Glæde at være hos Christian..." (Præstesønnen fra Bøstrup, senere afdøde Provst Chr. Graae i Tranekjær.)

Derimod førte den unge Kandidat mangen en skjæmtsom Samtale med de to livlige unge Koner, Fru Leth og Madam Graae, og som Slutning paa en saadan, i al God modighed ført, Dyst fulgte der ofte et Rimbrev eller Lignende fra Grundtvig, og som bevis paa det venskabelige Forhold, der bestod mellem Kandidaten og de to Damer, og paa det muntre Lune, hvormed han værgede sig, skal jeg meddele et Par Smaastykker efter de originale Haandskrifter, der findes i min Besiddelse.

Nytaarsdag 1806, rimeligvis et Par Dage efter en eller anden varm Disput, ankom der saaledes til Bøstrup Præstegaard følgende Rimbrev fra Grundtvig:

En
Underdanig Godmorgen
Til
Den ærlige og gudselskende Kvinde
Lorentse Hansdotter, Velærværdige Hr. Kristen Hustru
Udi Bøstrup
Paa Nytaarsdag MDCCCVI
Udi
Enfoldige Rim femstiller og forfattet
Af
Niels Frederik Søren Johansen,
Uværdig
Præceptor, Skolemester og Ludimagister
paa
Egeløkke.

Motto:
Bysse, Bysser! Gid din Top maatte brænde.
For hver engang Du Mig monne skænde!

En gammel Vise:

* * *

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Saa endte da det gamle Aar,
Vi fik et andet, Gud ske Tak! -
Og nu ydmygelig Jeg staar
Her i Madamens Forgemak,
At ønske Kønnets kønne Smykke
Ret megen, saare megen Lykke.
Jeg visselig Mig burde skamme.
Dydsirede Madame!
Ved slige plumpe Rim at skrive;
Men Jeg Dem beder at tilgive,
Thi ved de Muser ere Ni,
Men om de end var ni gang ni,
I Købehavn de sikkert skulde
Dog have alle Hænder fulde
I denne travle Nytaarstid.
Ja om end En Jeg kunde lokke
Til Mig i strikker, natlig Klokke,
Jeg holdt det for en lumpen Id;
Thi, Guskelov! Jeg sulter ikke,
Og Rimene i Københav
Jo tigge maa om Mad og Drikke
I højbemeldte Møers Navn.
Jeg haaber da De tar til Takke
Med hvad Jeg selv kan snakke
Saameget mere, nu de ved,
Det sker af Kristenkærlighed

* * *

Gid Vittighedens skarpe Pile
Tidobbelt hvæssede maa ile
I Aar fra Deres søde Mund,
Og gid de af Satirens Piller,
Som Tørst og Hunger mer end stiller.
Maa have nok i Allestund!
Gid at evig, sorte Hætte,
Pryde maa de sorte Haar!
Gid de Ærmer røde, nette,
Leve maa i mange Aar!
Gid det maatte Dem gelinde.
Min infame Mund at tvinge
Ved et varigt, vældigt: Stop!
Saa den sig dog kunde bare
Og - som hidtil - ej fremfare

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

I sit syndige Galop!

* * *

Jeg min skam maa selv bekende,
Gerne vil min Tunge rende
Løbsk, og tale Blasfemi.
Jordens Engle, rene, hvide,
Skønne, yndige og blide
Er ej for dens Skumlen fri.
O! Gid De i Aar dog kunde
Ved ret lyse, klare Grunde
Standse min forvovne Gang!
Saa Jeg, klædt i Angers Pjalter,
Knælende for Kønnets Alter
Kvad en Penitenssang.
O! Jeg føler allerede
Hvor de Taarer, stride, hede,
Strømme fra mit Øje ned.
Jeg kan ikke længer rime,
Thi ved Tanken om den Time -
Bliver Jeg af Alting ked.

En anden Gang havde man spøgt med, at Grundtvig naturligvis ikke kunde skrive et Kjærlighedsbrev; saa gik Kandidaten op paa sit Værelse, og Dagen efter arriverede følgende fingerede Kjærlighedsbrev: "Til Min Gudinde", der ikke uheldigt parodierer Datidens svulstige Skrivemaade:

Egeløkke, den 26de Februar 1807.

Tilbedte!

Min Haand skælver af Glæde, idet Jeg griber Pennen for at sende Dem en svag Genlyd af de himmelske Toner, der fylde mit Indre.

Gud! Hvad saae mit Øje? Et brev fra Dem, og hvilket Brev? Et saadant, som kunde kalde den Døende tilbage fra Gravens Bred, og byde det halvstørknede Blod strømme glødende gennem hans Aarer.

O! Salige Løn for de Millioner Sukke, der undfangedes dybt i det blødende Hjerte, og kæmpede sig frem gennem de sittrende Aandedrag, for de gloende Taarestrømme, der nedrullede paa de indsjunkne Kinder, og afbrændte det sidste matte Skin af Livets Farve.

Dog Deres det første kærlige Ord sønderknusede Jammerens Billede, der fordum belystes af den straalende Sol og den skinnende Maane, der som et truende Spørgelse stod for mit Øje, selv naar det stræbte at tabe sig i Beskuelse af Oldtidens herlige Liv, af den Saligheds utokkelige Fylde, der hviler paa hin Side Rummet og Tiden, bag Dødens sorte Slør og Gravens tunge Dække. Kunst er det, forsvundet, og intet Træk deraf skal mere leve i min Erindring.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

De, er hvad De var, hvad De evig skal være, min tilbedede Gudinde; men ej længer vender De Øjet bort fra den knælende, ej mere hæver sig Deres Haand truende, for at dæmpe Andagtsens og Kærlighedens Ild, der blusser imod Dem, fra det bedende, brændende Øje; for at fjerne den Haand, der bævende stræber at omfatte Deres, med Krampens Vælde og knyttede den fast til de svulmende Læder.

Nei. De stander nu for Mig som Kærligheds forsonede Gudinde, der smilende modtager Offeret. Jeg bringer, mit hele i Følelse hensmeltede Væsen.

O! Saaskulde dog Virkelighedens Segl paatrykkes Fantasiens de mest udsvævende Skabelser, Aandens de forvovneste Drømme!!!

Om den rankeste Midie skal min Arm slynge sig, og mit Hjerte hengynges med den bølgende Barm af Gratier hvælvede Buer! Sammenflyde skulle vore Væsener i et luende Kys, og vore Læber indpræge hinanden Kærligheds Lovsang til Kærligheds Fader!

O! At dog ikke Alt er et Blændværk, en forbiilende Drøm som de mange, der lode Mig ahne den højeste Salighed, for at lade Mig føle den højeste Marter! Ak! Da har Jeg nu udtømt Lidelsens Bæger; thi ej mere kan Jeg vende tilbage til hin Skygge af Liv, hvori Jeg, som min egen Skygge, forstumt hængte. Ej mere kan Jeg vende did efterat have hørt Livets Ord af Deres Mund, efterat have staaet med Følelse af overjordisk Liv og Kraft, paa Bredden af Saligheds Væld.

Aabnet er min Favn og enten maa den gløde ved Cytheres Barm, eller for mig kølnes af Dødens isnende Haand.

O! dyrebareste Veninde! Tilgiv mig vanærende Tvivl! Vredes ej, fordi en Taage, det bortvegne Mørkes Søster, endnu stundum dæmper det klare Skin af det stærke evige Lys, De tændte i mit indres rædsomme Nat! Tilgiv mig, Ulignelige! thi, udmattet af den lange Kamp, forvirret af den høje Fryd, er min Sjel endnu for svag til at fatte den store, den herlige Grave, der skænkede Mig af de naadige Guder, den Elskeligste Kærlighed.

Jeg svimler ved Tanken, at De, den Himmelbaarne, kan og vil elske Støvet, Støvet i sin usle Form.

O! hvad vil der da foregaa i Mig, naar Jeg skal skue Dem Ansigt til Ansigt, naar Jeg, Jeg selv hviler ved Deres Fod, naar Jeg, rejst af den Haand, Jeg forstumt ej turde gribe, favner Dem med reen, men brændende Attraa.....

Jeg tør ikke udfylde Tanken, thi - Ak ! - om Jeg skuffedes! Dog nej, det er, det maa være Sandhed. De sagde det jo selv.

De elsker, de vil Mig elske.

Deres varmeste Tilbeder.

E. Sk. Sig nu. Jeg ikke kan skrive et Kærligheds Brev! Men det har skam ogsaa kostet Hovedbrud, og hvad mere er, to Penne.

Sig Deres Mand, at Jeg haaber, Han forærer Mig to splinter ny for min Umage! Jeg er

Deres ydmygste
Grundtvig

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Endvidere følgende Strofer, om hvis Anledning jeg dog ikke ser mig istand til at give nærmere Oplysning:

Til Ønskerinderne.

Jeg meget storlig Mig betakker
For Spaadommen, den var ret vakker.
Til Gengæld Jeg Dem Ønsker Begge
At lænkes inden fire Vægge
Til Deres kære Ægtemænd, Saa Deres rene Øine ikke
Skal saares af et Mandfolks Blikke.
Ja, Amen.

Deres ringe Ven
Grundtvig.

Under dette Skjæmtevers staar skrevet med Fru Leths Haandskrift: "Vi takker for Ønske saa vakker."

Det var dog langtfra altid, at Grundtvig med en Spøg kunde bortjage det tunge Sind, der i hans Gjæringsperiode saa ofte trykkede ham, og da han en Dag af sig selv var kommen op til Præstegaarden, men ved Aftensbordet, hvor et Par andre Gjæster var tilstede, sad hensunken i sine egne, mørke Tanker, udbød den ellers saa gjæstmilde Værtinde:

- Hør! Ved De havd, Grundtvig, naar De saadan vil sidde uden at sige et Ord, maa De virkelig hellere blive hjemme.

- Ja! Det har de Ret i; jeg er heller ikke skikket til at være blandt Mennesker, svarede Grundtvig, idet han rejste sig op og gik sin Vej, uden i mindste Maade at fortørnes over denne ligefremme Tiltale.

Det var forøvrigt ikke alene anstrængt Gransken og Grublen, der stemte Grundtvig alvorlig; han var nemlig under sit Ophold paa Langeland bleven dybt grebet af en ikke gjengjældt Forelskelse, som han hentyder til i følgende Strofer, der findes i et Digt fra November 1808 (eller 1809) til Povel Dons:

Men da jeg steg imod Manddommen Høi,
Ukendte Ønsker i Hjærtet oplued,
Trindt mig jeg lytted, thi jeg vilde høre
Lyden, som nu var mig mere end Lyd,
Som, naar den toner i Væsenets Øre,
Byder indstrømmende den saligste Fryd.
Aldrig jeg hørte den, Himlen mig nægted
Kærligheds søde, fuldtonede Du,

Atter opvarmede Hjærte dog sukked,
Hvo, som har elsket, alene kun veed:
Døves ei dæmpes kan Kærligheds Smerte,
Lindres, ej læges kan saarede Hjerte.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Herom vidner ogsaa Udtrykkende i "Kirke - Speil": "... Herved kom da Oehlenschlägers poetiske Skrifter fra 1805 mig for Øine, og da jeg nys var bleven ramt paa det ømme Sted, hvorved meget kommer op, som ligger i os

...;" i det tidligere berørte Brev til Mynster:

"... Omtrent paa samme Tid, som De skrev Digtet til Oehlenschläger, nærmedes jeg Kristendommen ved udvortes Stød, som dreve mig til at beskue mit Inderste og betænke mine Visheder...;" og i "Danne- Virke":

"... Oehlenschlägers "Poetiske Skrifter" fandt hos mig... et Hjerter hvis dybere Længsler, som ved et Tordenskrald, vare pludselig vaagnede..." Hvem Gjenstanden for den unge Hovmesters ubesvarede Kjærlighed var, er alt fremdraget af Kr. Arentzen, der i sit Mindeskrift "Adam Oehlenschläger" en passant! bemærker, at "Kjærlighed til Husets Frue greb Grundtvig som Huslærer paa det smukke Langeland," og jeg skal tilføje, at de Beretninger, der ad den mundtlige Overleverings Vei er naaede til mig, gaar ud paa, at Grundtvig var "indtaget" i Fru Leth, men - som Grundtvig selv siger -:

Min Aand vel Aander til sig drog,

Men intet Hjerter for mig slog.

Det synes overhovedet, som om det først var i en mere fremrykket Alder, at Grundtvig begyndte at gjøre Lykke hos Damerne. Dybt i hvert Fald den stille Gransker ramt, smukt har han tolket sin Stemning i det tungsindige Digt fra 1807:

"Strandbakken ved Egeløkker":

Herlig, mangfoldige Syn
Ud over speilklare Flade!
Thurø og Taasing og Fyn
Skuer jeg her fra mit Stade;
Bag mig den venlige Gaard
Med sine Mure saa hvide,
Krandset af Skovene, staar
Lun under Bakkernes Side,
Lys mod det bølgende Hav.
Mellem de Lande saa skjønne
Flyder det rolige Vand;
Deilig sig Øerne grønne,
Løfte i blaalige Strand.
Træerne stande saa stille:
Fuglene tie saa kvær;
Dog monne Smaabølger trille,
Afbilde Tidernes Færd.
O, her er dejligt at være:
Det jeg saamangen en Stund
Fandt hos de Bølger saa kære,
Her, som og hisset i Land,

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Rundt i de enge og skove,
Rundt om paa Høi og i Dal,
Her over trillende Vovo,
Hist udi Høieloftssal.
Stille og rørilige Blommer
Voxe saa trindt og saa tæt,
Voxe i Vinter og Sommer
Rundt paa den liflige Plet.
Ak! men de Vise jo sige
Giftig er Blommernes Duft,
Døden sig monne indsnige
Svøbt i den krydrede Luft,
Ak! ei de Vise allene
Dette mon sige og mene,
Jeg er en Daare og maa
Dog med de Vise tilstaa:
Giftig er Blommernes Duft,
Død er i krydrede Luft.
Alt udi tredie Sommer
Vandre jeg sorgfuld paa Ø:
Mellem de liflige Blommer
Lærte mit Hjerte at dø;
Sært, at endnu mig for Øie
Solen negliger i Hav,
At den ei hist fra det Høie
Straalende ser paa min Grav!

Ligesom dette Digt vidner om det Indtryk, de deilige Naturomgivelser ved Egeløkke har gjort paa Digteren, saaledes er nedenstaaende Strofer et Bevis paa, med hvilke venlige Følelser den fordums Huslærer tænkte paa Egeløkkens Beboere og navnlig da paa den elskværdige Husfrue:

Til en Veninde
(11te April 1811.)

Det er den syvende, maaske den sidste Gang,
Da paa din Fødselsdag du lytter til min Sang:
Ak, naar mit Øje vender sig tilbage
Til Aarenes saa snart henrundne Dage,
Da sukker jeg saa dybt og mangen Gang:
Ja, kun et Suk er denne Høitidssand.

Jeg stander for dig paa Skærtorsdags Morgen;
Saa stod jeg og den første Fødselsdag,
Da, samlet med dig under Vennetag,

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Jeg hilsed dig i Sangens kolde Toner;
Men først i Dag jeg stander som din Ven.

Og nu tilsidst: gid hellig Moderglæde
Opvoxe for dig med din kære Spæde.
Lad ingen giftig Urt med onde Duft
Forpeste om din Blomst den rene Luft;
Thi agt det vel, at den Blomstestengel
Udspringer kan en Djævel og en Engel!
Dig styrke Gud! du ømme fagre Kvinde!
Og vær til Døden mig en tro Veninde!
Som du i mig har nu en trofast Ven.

Som Grundtvig længe mindedes Familien paa Egeløkke, saaledes blev han ogsaa erindret med Venlighed af Fru Leth, og lige til sin Død fulgte hun hans Virken og Stræben. I et Brev, der er dateret Kjøbenhavn, den 31te Januar 1826 (Aaret før hendes Død), hedder det saaledes: "... Jeg har besøgt Grundtvig, han er altid den Gamle imod mig og var saa glad ved at se mig. - Han har to deilige Dreng..."

II Skribenten

"Ledsaget af Sandvigs Edda, Vedels Saxo, Clausens Snorro, og Sagaer, Olavsens Bog om Nordens Skjaldskab, Hvidtfeldts Krønike, de første Bind af Suhms danske Historie med hvad ander dansk Historisk, jeg havde sammeplukket, og med den Smule Islandsk, jeg uden Vejledning havde stavet mig til, begav jeg mig, som mig syntes, Landflygtighed"; saaledes udrustet drog Grundtvig ifølge sin Udtalelse i "Danne Virke" til Langeland for der at fortsætte det oldnordiske Studium, han alt i sine Studenteraar havde begyndt under Paavirkning af Bornholmeren Skougaard. - Han var vel ogsaa "vaagnet lidt af Skoledøsen" ved - som han skriver i "Kirke - Spejl" - "den forskrækkelige Støj, min halvtysker Fætter Henrik Steffens gjorde paa Elertsens Collegium, saa Regensen var nær faldet ned, og jeg fandt det vel helt utroligt, men dog helt mærkværdigt, hvad han med sit forvovne Frisprog kaldte unægteligt, at alt, hvad vi i Kjøbenhavn læste og skrev og løftede til Skyerne, var tysk og franske Maculatur, og at naar man vilde vide, hvad Poesi var, da skulde man bare læse Shakspear og Göthe, hvem jeg aldrig havde hørt nævne, og vilde man have Begreb om Philosophi, da skulde man høre Steffens og læse Schelling;" men det var dog først paa Langeland, at han stiftede nærmere Bekjendtskab med disse Aandens Heroer; først i den landlige Ensomhed blev Gjæringen saa stærk, at "Sponsen af sig selv fløj op", at Grundtvig blev Forfattet.

Den unge Kandidat fik snart efter sin Ankomst oprettet et Læseselskab, hvorved "de læselige danske Bøger fra forrige Aarhundrede, og saavel tyske som danske Nyheder fra dette Aarhundrede først fik Indpas paa Langeland". Grundtvig mente vel paa sine gamle Dage, at han gjorde det i den fromme Hensigt, "at bøde lidt på Søvnheden. Tysken og Raaheden." men for ikke at dvæle ved det Ejensommelige i gjennem Indførelsen af tyske Bøger at fordrive Tyskheden, antager jeg dog, at Hovmesteren tillige eller maaske snarest har tænkt at "bøde" lidt paa det højst mangelfulde Kjendskab, han efter sine egne Udtalelser maa

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

have havt til den filosofiske og æsthetiske Litteratur. Men hvordan det end forholder sig hermed, saa er det i hvert fald sikkert, at "Tysken" ikke hindrede Grundtvig i at foretage et dybtgaaende og frugtbringende Studium af Göethe of Schiller, Ticek og Novalis, Fichte, Steffens og Schelling. Og jeg tror overhovedet, at man gjør Uret ikke alene mod de virkelige Forhold, men ogsaa mod Grundtvig ved, som enkelte grundtvigske Biografer, udelukkende at holde sig til de spredte Notitser om hans Ungdomsliv, der findes i "Kirke - Spejl", som jo først nedskreves i Oldingeperioden; og hvad specielt Omtalen af Tyskheden angaar, da er der virkelig meget, som taler for, at Grundtvig i Begyndelsen af Aarhundredet aldeles ikke nærede nogen ekstraordinær Uvillie mod det tyske Sprog. Han forherliger jo et Par Aar efter Aanden i Tyskland og Kan! i Modsætning til "det gamle Skarn fra Ferney". "det franske Uvejr" og "den franske Tomhed beg Glimmersløret", med hvilke Udtryk den strænge Hovmester i sin Ensidighed mener at karakterisere Voltaire, den franske Revolution og hele den franske Literatur. Gik Grundtvig end ikke saavidt som Oehlenschläger, der under en Omtale af sit Ophold i Paris i November 1806 siger: "... vi Danske, skjønt tysksindedede...", er der dog i hans første Arbejder ikke synderligt Spor af Forbittrelse mod det tyske Sprog, og det er ovenikjøbet ikke uden Grund, at Rask i 1810 polemiserer mod Grundtvigs "... altfor opskruede tvungne, unaturlige og tildels uforstaaelige Stil, fuld af Islandismer, Soløcimer og Germanismer..." Og denne Opfattelse bestyrkes yderligere ved det bekjendte Brev til Povel Dons, dateret Udby den 28de April 1812 og trykt i L. Schrøders tidligere citerede Skrift; heri skriver Grundtvig nemlig efterat have omtalt F. Schlegels tyske Oversættelse af Partier i "Nordens Mythologi", bl. A. følgende: "... Mit Navn bliver bekjendt i Tyskland, og i en Materie, som er Mode hos mange gode Hoveder, væmmes Man til at mærke lidt paa min Tale. For kort siden fik jeg at vide, som jeg maaske har meldt Dig, at min Dimisprædiken uden Tvivl paa et pietistisk Broderskabs Foranstaltning er oversat og udkommet i Nürnberg. Saadan en Mand er Vor Herre. Katholiker og Pietister kappes om at rose mig og udbrede min Tale; underlig synes Dørre opladt for mig til ogsaa i Tyskland at forkynde Herrens Ord, og ved første Lejlighed agter jeg at øve mig i at skrive dets Sprog, som jeg (fandt), ved i Aftes første Gang at prøve derpaa, ved Guds Bistand ej vil falde vanskeligt".

I den rigt tilmaalte Fritid, der stod til den unge Kandidats Raadighed, syslede han endvidere med Shakspere og Ossian, men hvor befrugtende en Indflydelse dette forskjelligartede Studium end havde, var den dog ikke stærk nok til at sprænge de Sluser, der endnu stemmede for hans Aand; han har jo ogsaa betegnet sit daværende Standpunkt med følgende Ord:

Tykt udi Slør ved indhyllet
For mig din hellige Bog.
Og af Sirener fortryllet
Drømte jeg Daare mig klog
Dumt og forblindet mit Øje
Saa ikke Glimt fra det Høje
Lyse i Skjaldenes Kvad.

Da var det i Sommeren 1806, at en Boghandler i Kjøbenhavn, i Stedet for de forlangte "Digte af Oehlenschläger" fra 1803, sendte ham dennes "Poetiske Skrifter" fra 1805. De traf ham tilfældigvis alene i Huset; i den mest uforstyrrede Ensomhed og Ro - fortæller C. Molbech - modtog Grundtvig det første Indtryk og Virkningen var afgjørende. Som tidligere meddelt, var han kort i Forvejen bleven vakt af sin Dvale ved en ulykkelig Kjærlighed, hvis indgribende Inddlydelse nu viste sig; gamle Minder fra Barndomstiden

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

vaktes hos ham og med Begjærlighed modtag han de nye Forestillinger, som i "Vaulundur" og "Aladdin" traadte ham i Møde. Det aandelige Samliv med Romantikens Ypperste og med den storstiledede Asaverden gjorde sig nu gjældende, og Oehlenschlägers friske Digtning fandt hos den unge Mand "et Øre, der var fortroligt med nordiske Toner, og et Øje, der just nu begyndte at oplade sig for Kristendommens Herlighed og alle Livets store Gestalter, samt et Hjerte, hvis dybere Længsler, som ved Tordenskrald, vare pludselig vaagnede." Det Stod for Grundtvig som "et Underværk, at de i Tiden længst hensovne Toner og de i Hjertedybet hviskende Længsler kunde føre et saadant levende Sprog paa Dannemarks Tungemaal." - Dybest grebes han af "Vaulundur", i hvis trohjærtige Sagastil der findes en saa poetisk Gjenklang af Nordens Gudesagn og under Paavirkning heraf gjorde han det - naar undtages et lille Bidrag til "Politivenne" - første Skridt paa sin senere saa tornefulde og kamprige Forfatterbane med Afhandlingen "Lidet om Sangene i Edda", der findes trykt i Rahbeks Maanedsskrift "Ny-Minerva" for September 1806, og i hvilken han karakteriserer "Vaulundurs Saga" som en "skjøn Blomst, hvis Rod staar fast i Eddas hellige Jord og hvis Krone, skjønt paasat af den yngre Digter, synes udsprungen af dens egne Safter," medens det i Anledning af Baggesens: "Poesiens Oprindelse" betvivles, at Digteren har truffet "det Synspunkt, hvorfra Mythen om Poesiens Oprindelse komisk burde ses."

Grundtvigs Syn paa Oldnordens og Datidens religiøse Forestillinger begynder nu at klare sig; hans Hjælpemidler er vel ufuldstændige, men ved Henvendelser til den ham den Gang personlige ubekjendte Universitetsbibliothekar Nyerup lykkes det at faa dem nogenlunde kompletterede. Og da disse Brev giver et klart Indblik i den unge Kandidats tungsindig - begejstrede Stemning, skal jeg meddele et Uddrag af dem. I et Brev fra Begyndelsen af 1807 hedder det saaledes: "Nordens Oldtid blev mig i den tidlige Barndom hellig og kjær, og jeg erindrer fra hine Dage ej nogen mere levende Smerte end den, jeg følte ved at læse hos Hvidtfeldt, at vi Intet vidste om de gamle Guder. Om slynget af Trangens og et Brødstudiums Baand, var det faa og flygtige Vikingetog, jeg kunde gjøre til fjerne Tider. Endelig henstødte Skjæbnen mig paa en Plads, hvor dog nogen Tid levnes mig til uden Brøde mellem Fædres Høje at anskue Fædres Daad og paa Asers Altre begrunde Asers Højhed. Hvad Stilling og ringe Evne tillod, samlede jeg til Kjendskab af Hedenold; men langt fra at tilfredsstille mig, opluede det kun stærkere min Længsel efter at trænge dybere ind i hin gaadefulde, men herlige Verden. Længe stræbte jeg at neddæmpe denne Længsel, der kun forbittrede min Nydelse; men hvem begyndte vel at tænke over Aser uden at føle uimodstaaelig Trang til at tænke sig dem hele, som de svævede for Oldtidens Skjalde?" Og i et andet Brev, der følger med Afhandlingen:

"Om Asalæren", som i Foraaret 1807 optoges i Rahbeks "Ny Minerva", skriver den unge Forfatter: "Dersom De kun maatte finde Noget indesluttet i Formen, vil De vist ikke stødes af dens Underlighed. Jeg har fire Gange stræbt at forandre den, men det har ikke villet lykkes, da den i al sin Underlighed er det troeste Aftryk af min nærværende Sindsstemning, en glad og livfuld Anelse af gamle Nordes Højhed, parret med tilbagetrængt Smerte".

Det er forøvrigt ret mærkeligt, at Grundtvig, der en halv Snes Aar senere skulde sige det afgjørende Ord i Striden mellem Baggesen og Oehlenschläger, alt paa sin Forfatterbanes første Skridt kritiserer de to Antipoder. Ligesom han nemlig som ovenfor berørt, i sin første Afhandling gjør en polemisk Bemærkning til Baggesen, saaledes havde han ogsaa et aabent Blik for, at Oehlenschlägers nordiske Digtning nok kunde trænge til et Korrektiv, og i en Artikel fra December 1807: "Om Oehlenschlägers Baldur hiin Gode", paapeger han Afvigelserne fra Edda og siger Bl. a.: "Jeg har før yttret min, i Edda grundede, Uvillie mod alle Embeds - Uddelinger til Aserne efter græsk og romersk skik, og jeg nødes til her at gjentage Yttringen af

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

samme, skjønt ovenstaaende Inndeling, hvad Odin, Frig og Freia angaar, vistnok har langt mere Betydning end den sædvanlige; ganske anderledes er det derimod med Njord og Ægir. Den Første styrede efter Grimmeismal Templer og Ofringer og den Sidste hverken hørte til Aserne eller erkjendtes af dem som Havets Herre, da endog den prosaiske Edda fremstiller Njord som saadan; vel siger denne, at Ægir var Asers Ven, men Sæmunds Edda vidner derimod, at han var en Jette, at Aser kun af ondt Sind hjembøde sig selv hos ham, og at han satte fjendtlig Prøve paa deres Magt og Klægt ved at fordre en Kjedel, hvori Mjød kunde brygges til dem alle."

Grundtvigs geniale, om end ensidige og heller ikke feilfri, Blik paa Nordens Mytheverden og Oldtidsliv bryder alt nu, i hans 24de Aar, frem med Styrke; han er vel endnu langt fra den Dybde, der findes i hans senere Skrifter, og som kritikløse Beundrere har sammenlignet med Havamals og Vøluspás Syner, og hans stil synes mat i Forhold til det kjærenfulde, paa originale Udtryk saa rige, Sprog hvormed han slog til Lys efter 1808; men man læser bæot et Par Bind af "Minerva" og man mærker snart, at disse, den vordende Sagadigers Studier, staar uendeligt over det øvrige Læsestof, der bødes det rahbekske Publikum. Hvilken svælgende Kløft er der ikke mellem Grundtvigs poesirige og de aandløse, svulstige Oder, der skyldes "Poeter" som Auditør Peder Magnus og Prokurator Peder Kofod Trojel, hvis Virksomhed Datidens æsthetiske Smagsdommer Knud Lyne Rahbek fandt saa fortjenstfuld at han selv efter deres Død fylder sit Maanesskrift med Digterbrødrenes Rimerier og det ligeledes afdøde "Literaturselskabs" Pindehuggerkritik.

Grundtvigs oldnoldnordiske Afhandlinger vakte dog kun ringe Opsigt, og den samme Skjæbne ramte de andre Bidrag, hvormed han under sit Ophold paa Langeland saa at sige holdt Liv i den hensygnende "Minerva", det blidelig afgik ved Døden samtidig med., at Grundtvig i Mai 1808 forlod Øen. I langthøjere Grad henledes derimod Opmærksomheden paa den unge Kandidat, da han ved den i Fallesens "Theologisk Maanedsskrift" for Februar 1807 indrykkede Afhandling: "Om Religion og Litugie" deltog i den Polemik, som dengang førtes mellem Theologerne i Anledning af Biskop Boisens Forslag til en ny Litugi. - Efter en længere poetisk-fantastisk Udvikling af Begreberne Poesi, Philosophi Religion hedder det i denne Afhandling, der er dateret Egeløkke paa Langeland den 1ste Oktober, 1806: "Da Jesu Lære forkynder sig som Poesiens og Philosophiens givne Indetitet, maa den nødvendig være et Mysterium, og alle de, der, forledede af dens Bestanddele, ei antage den derfor, maa fare vild. En Følge haraf var, at man troede at kunne reducere den snart til Poesi, snart til Philosophi. Med Poesien forvexledes den saaledes i Katholicismens betydningsfuldere Periode, hvis Efterskin Digteren malte, da han qvad:

-Raphael dichtete liebend, prophtish ersann Bonarotti,

-Wägte des Pantheons Dom stolz in den Aether hinauf.

En lignende Forvexling synes Tidernes Tegn atter at bebude; men med alt sit Glimrende er den langt fra at være ønskværdig....

I de sidst forløbne Tider søgte man at reducere Jesu Religion til Philosophie; men uagtet vi heller ikke paa nogen Maade ville miskiende Hensigten haraf, nemlig at gjøre den mere brugbar for Livet, mere frugtbar for Moraliteten, kunne vi dog ingenlunde billige disse Forsøg eller ønske dem fortsatte. Dersom Philosophien kunde løst Tilværelsens Gaader, da havde Jesu Lære været unødvendig, men den kunde det ikke, og hvad maa Resultatet blive, naar det Høiere maa træde i det Laveres Tjeneste?..... Ogsaa vi stræbte engang at dele Menneskets glimrende Triumph, vi berusedes af Haabet at kunne staae som frit Fornuftsvæsen paa

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

den faste Jord.... Men snart gyste vi for den nøgne Beenrad, der stod for os uden Kraft og Marv. Liv og Varme forlod os, og hurtig maatte vi flygte til Poesiens Straalebarm, for der atter at oplødes, saa vi med det indre Øie kunde skue Jesu Læres høie Sands."

Efter et voldsomt Angreb paa de "moralske" (moraliserende) Præster, der inddeles i trede Klasser:

De, der baade mangler Talenter og Virksomhed,

De, der mangler een af Delene,

De, der have begge;

hedder det til Slutningen: "Vi kunne have feilet, og det er saa meget mere tilgiveligt, da vi, levende i en Afkrog, næsten mangle alle Hjælpemidler, uden egen Tænkning til at berigtige vore Begreber; men vi tør haabe, at selv Feilene ej tillade nogen Tvivl om vor varme Følelse for Religjøsitet, og med Hensyn herpaa for ægte Moralitet."

Dette 70 Sider lange Indlæg karakteriseres i et Brev til Kamma Rahbek, dateret Spiellerup, den 15de Februar 1807, af J. P. Mynster, paa følgende Maade: "... En Kandidat Grundtvig har i Fallesens Maanedsskrift skrevet en Afhandling "om Religion og Liturgie", som viser Anlæg, og en langt bedre Bestræbelse, end de øvrige Liturgers, ogsaa undertiden Held til meget lykkelige Udtryk, men som dog endnu ikke er stort Andet end et halvfordøiet Virvar af Andres fornuftige og ufornuftige Tanker...", medens L. N. Fallesen samtidig skriver: "... Mig for min Deel har den meget glædet, skiønt Sproget og enkelte Udtryk paa faa Steder ikke have behaget mig. Men lige meget, Forf. har talt Religionens Sag med en reen Aand og et varmt Hjerte, og derfor lønne ham Gud." - Grundtvig selv bemærker i 1810 om denne Afhandling, at i den var "Digteren adskillige Aar forud for Mennesket," og Ludvig Helweg fremhæver i "Den danske Kirkes Historie" det Nye og Eiendommelige, den dristige Oprindelighed i den udtalte Anskuelse, der i den skarpeste Modsætning til den herskende Betragtning nævner Daaben og Nadveren som Midtpunktet i den kirkelige Gudstjeneste. - Jeg skal af letfattede Grunde ikke indlade mig paa at dømme D'Hrr. Theologer imellem, men under Gjennemlæsning af denne, i Forhold til Tiden i hvert Fald mærkelige, Afhandling, er jeg truffen paa en Udtalelse, der ligeledes synes at burde fremdrages, da den vidner om, hvor stærk Gjæringen, var hos den unge Mand, der i 1807 med Hensyn til Nadveren opkaster Spørgsmaal: "... var det vel Kætteri at ligne de Reformerte, hvis Formel: det betyder, dog i Sandhed betyder langt mere end vores?" og dengang mener, at den lutherske Anskuelse nærmer sig "Transubstantiationens bespottelige Lære, og at Forskjellen vel kun turde være sophistisk."

Grundtvigs første Produktion var vel famlende og ufærdig, men den har dog en betydelig Interesse, da den viser, under hvor haarde Kampe han arbejdede sig frem til den oldnordisk-kristlige Livsanskuelse, der, hvor omtvistelig dens Gyldighed end er, var saa rig paa geniale Ideer og præget af en saa storslaet Personlighed, at man vel kan forstaa, at den har vundet en stor Tilslutning og udøvet en i høj Grad øggende og vækkende Indflydelse i hele Norden. Men Grundtvig hørte ikke til dem, der næppe har begyndt, før de alt er færdige; han var altid rede til at underkaste sit egen Arbejde en skarp Kritik: baade som 32aarig Mand, da han i den samling af tidligere trykte Smaapiecer og Digte, der udkom 1815 under Titlen "Kvædlinger", i Anmærkninger over Selvkritik, og som 82aarig Olding, da han i en Efterskrift af 1865 til anden Udgave af Afhandlingerne "Om den sannde Christendom" og "Om Christendommens Sandhed" kritiserer disse og ikke uden Grund udraaber: "... det er godt, at mine Venner og Staldrødre ogsaa herved

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

mindes om, at hverken er jeg ufeilbar, ikke heller vil jeg paa nogen Maade gælde derfor". Og hvor dybtgaaende den sørgende Theologs og grandskende Digtets første Studier har været, det faar man først Øie for, naar man kaster et Blik paa de betydningsfulde Skrifter, han udgav i Treaaret 1808 - 1810: "Nordens Mythologi" fra 1808; "Optrin og Kjæmpelivets Undergang i Norden" fra 1809 og den bekjendte Dimisprædiken, der udkom 1810 under den betegnende Titel: "Hvi er Herrens Ord forsvundet af Hans Huus?"; mne i Mellemtiden var ogsaa det Uvejr brudt løs, som "blæste vor Flaade bort og lagde Hovedstaden i Aske":

Først da fra Axelstad Luerne svang
Høit sig i Sky,
Kom under Vaabenes Gny
Liv i min Sang.

III.

Feltpræsten

Under sit Ophold paa Egeløkke prædikede Grundtvig jævnlig i den nærliggende Bøstrup - Kirke; den unge Theolog, der gjerne lod sig høre og gjerne blev hørt, talte i den første Tid "saa deilig om Fugle og Blomster" - som F. Barfod fortæller -, at det vistnok er paa dette Tidspunkt af sit Liv, han tænker, naar han i 1807, udbryder:

Tungen jeg voved at røre
Kæk i det hellige Hus,
Kildred det klørende Øre,
Saaede Avner i Grus.

Det varede dog ikke længe, inden hans Prædiken antog en anden Karakter; alt et Par Maaneder efter sin Ankomst til Øen optraadte han som stræng Moralist og talte mod "alskens Overtro og andre Laster" fra det rationalistiske Standpunkt, der dengang var fremherskende i den danske Statskirke, og som han i Fortalen til "Nytårsnat 1811" har karakteriseret paa følgende Maade:

".... Jeg vil ikke tale om den tid, da jeg, som Tidens Gjenlyd, besmittede Herrens Hus med unyttig og bespottelig Tale om Pligt og Saligheds Fortjeneste, om den dydige Mand, den redelige Sandhedens Lærer, Jesus, som dog ikke tog i Betænkning at udgive sig for andet, end han var, og at bekræfte Usandheden ved tilsyneladende Underværker."

Den unge Prædikant brugte ved skarpe Ord, men han drog dog først rigtig til Felts, da han gjorde Indhug paa to Dragonofficerer, han havde truffet paa Egeløkke, og hvis noget frivole Tale rimeligvis har forarget det "moraliske Menneske". De elegante Verdensmænd oversaa naturligvis den "sære" Kandidat og opholdt sig over hans Principer, men det lykkedes ham dog en Gang at faa de to Kavallerister til at gaa i Kirke. Og

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

der talte han med en saadan kraft om "den grovere og den finere Vellyst," at Lysten til at le forgik de fine Kavallerer, men bagefter svor de, at det skulde være sidste Gang, de kom i Kirke. Det synes at være den samme Prædiken, som findes trykt i "Dansk Kirketidende" for 1873 og angives at være holdt o Bøstrup Kirke den 11te August 1805; i denne tales der nemlig om "Lasten i de høiere Stænder", "den blot grove Tilfredsstillelse af Vellysten", "disse forfinede Lastefulde", kortsagt om "Horeri og Løbsagtighed" fra Begyndelsen til Enden.

Bøstrup Kirke

Den er selvfølgelig grundforskjellig fra Grundtvigs senere Prædikener og er bl. A. ligesaa lang, som disse var korte. Prædikenen fra 1805 fylder 14 spalter i "Dansk Kirketidende" og en Prædiken fra 1870 kun 2 spalter; i hvert Fald er den meget mærkelig og giver et godt Bidrag til Grundtvigs Udviklingshistorie. Men desuagtet kan der ikke være tale om at meddele den endog blot i Udtog, thi den lider under en saa trættende Bredde, at den vistnok vilde have den Virkning paa Læserne, at de, efterat have læst den, ligesaa lidt vilde læse mere om Grundtvig, som de to Dragonofficerer, efterat have hørt den, vilde høre mere af ham.

Nedenstaaende episodiske Citat vil formentlig ogsaa være tilstrækkelig oplysende om Grundtvigs daværende Standpunkt og Stil: "Saa følger mig da, mine Venner! paa en kort Vandring gennem Rædsels Boliger. Ingen Skønhed vil der fængsle eders Øie, ingen Blomst vil dufte eder i Møde, naa I skulle se det sørgelige Billede paa menneskelig Elendighed. - Her sidder en Kone, hvis Ungdoms Skønhed er forsvunden med den voksende Alder. Her sidder hun midt i den Kreds, som fordem forgudede hende. De, der som unge laa for hendes Fødder, staa nu for hende som Mænd, og i deres Øie læser hun den yderligste Foragt blandet med de bittreste Bebrejdelser til hende, i hvis ukyske Arme deres Uskylds Blomst visnede før den endnu vel var udsprungen. Ved sin Side ser hun en Kone, hvis Mand hun kaldte bort fra Ægtestandens huslige, rolige Glæder. Græmmelse har fortæret hende, og (hun) anspænder sin sidste Kraft for at sende den gamle Skøge et Blik fuldt af fortjent Had. Rundt hende spøge de muntre Unge, ej for som før at hylde hende, nei for at spotte den elendige, der grundede sit livs Lykke paa forfængelig Ynde. Der sidder hun da pint og martret indtil Sjælen af de græsseligste Tanker, Hun føler, hvad hun bu er, Gjenstand for Alles Haan og Spot, og hun føler, hvad hun kunde have været, en æret og agtet Kvinde, hvis Selskab Unge og Gamle vilde kappedes om at søge, for at nyde det nyttige og morende, hendes naturlige Evner og længere Erfaring satte hende i Stand til at yde. Hun har kun det sørgelige Valg mellem at begrave sig i Ensomhed og der være

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

en Boldt for Samvittigheds-Nag og utilfredsstillet Trang til Nydelse for sin Forfængelighed og Vellyst, eller selv at forkorte sit Liv, at styrte sig med Magt ud fra denne Verden ind i hin, den hun nu vil tro, om hun aldrig troede den før, hvor hun veed, der venter en upartisk og streng Prøvelse af hver hendes Handling.

Som forhen omtalt var det i Sommeren 1806, at Gjennembruddet fandt Sted, at

Aanden oplukked sit Øje,
Saa sig paa Afgrundens Kant,
Stirred saa fast og saa nøje
Rundt om en Frelser og fandt,
Fandt, hvor det faldt,
Gud overalt:
Fandt ham i Digterens Sang,
Fandt ham i Vismandens Ord,
Fandt ham i Myther fra Nord,
Fandt ham i Tidernes Gang;
Synligst og visset den dog
Fandt ham i Bøgernes Bog.

Og hvilken Indflydelse dette havde paa hans Prædiken, har han skildret i "Kirke-Spejl": "Nu blev jeg da for min egne og Verdens Øjne nyfødt i Aanden, saa naar jeg prædikede, f. Ex. over de to Spørgsmaal: Har vi Retfærdighed? Har vi Tro? og Svaret blev: Ingen ag Delene, da fandt man paa Langeland, det var den gamle Orthodoxy, men dog med et nyt Snit, saa det lod sig høre, og man sov ikke".

Og saa kom Ulykkesaaret 1807.

Det var i Sommeren 1807, at Grundtvig efter en Lystrejse over andre Smaaøer til Sjælland, hvor alt hvilede i den dybeste Fred, først i August vendte tilbage til Langeland, og han saa da ikke mere af "den Skibs-Kjæde, der som en Midgaardsorm omsnoede vore Øer, end hvad der laa mellem Laaland, Langeland og Sælland".

Men den 16de Augsut gik de engelske Tropper i Land ved Vedbæk og alt fik et andet Udseende; paa Langeland, som andre Steder, blev Landeværnet opbrudt; de arbejdsdygtige Karle maatte nu give Møde, ikke til et Par Dages Manøvre, men til virkelig Krig; Skandser blev opkastede, og i det første Øjeblik greb en panisk Skræk de fredvante Langelændere, navnlig Kvinder og Børn, der hver Dag ventede, at Engelskmanden skulde gjøre Landgang paa Øen. Og Fru Leth tilligemed Hovmesteren og Eleven tog sin Tilflugt til Tranekjær Slot, hvor den kommanderende General, den tidligere nævnte Grev Ahlefeldt-Laurvig, havde sit Hovedkvarter. Her blev snart fuldt af Officerer, som skulde føre Tropper fra Smaaøerne til Sjælland, og blandt disse var Peter Willemoes, til hvem Grundtvig traadte i et personligt Venskabsforhold. - Willemoes, der efter sin Heltedaad paa Kongedybet havde været et Par Aar i fremmed Krigstjeneste, skildres af Samtlige som en rask ung Sømand, der var afholdt af Alle, ugenert mødte ved det gruelige Taffel i Pjækkert og lange Støvler og var en stor Beundre af det smukke Kjøn; og der er de, som mener, at der specielt under Opholdet paa Langeland var Anledning til med Grundtvig at sige:

Gjerne, han paa Haand og Mund
Kyssede den Hulde,
Var vel og en liden Stund som han ikke skulde

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Af Willemoes's Virksomhed og Stemningen paa Øen i de første Krigsdage har Grundtvig givet et saa levende og anskueligt Billede i Digtet "Willemoes 1807", at dette fortjener delvis at meddeles, tilmed da det vist er temmelig ubekjendt, og da Willemoes's raske Daad selv i et saa omfangsrigt Værk, som Alex Thorsøes: "Den danske Stats politiske Historie fra 1800 - 1814", ikke er berørt med et eneste Ord.

Digtet indledes med en Skildring af, hvorledes Willemoes ved Efterretningen om Englændernes Overfald forlader "Kejserens Gaard", atter melder sig til Tjeneste hos "Dannemarks Høvding" og for denne udvikler:

Hvordan det sig vel kunde føje:
Paa lukkede Sø
Fra ø til ø
At føre de Vaaben og Svende.

Han tænker, han føler, han taler saa vel,
Det hører den Høvding med Gammen:
"Paa Tranekjær sidder Grev Ahlefeld,
En Frænde at Skjoldungestammen.
Did føre Dig Gud
Med brev og med Bud!
Han er mig saa trofast en Tjener"

Willemoes kommer nu til Tranekjær tilligemed Jyderne og deres Høvidsmand, Hr. Guldberg, og:

Paa Langeland vorder saa livligt og trygt,
De Baade maa lære at age,
Paa Flugten maa gange selv Kvindernes Frygt,
Man færdes om Nætter og Dage;
Fra Stryn og fra Hov
Til Stengade Skov,
Hel underlig age de Baade.

Det stormer i Skov, og det stormer paa Sø,
I Trætop saa højt det mon suse;
Og Natten den ruge saa sort over ø,
De Vandbølger skumme og bruse; Men Willemoes spaar;
Nu lystig det gaar,
Det Vejr er for Dannemarks Dreng.

Det skildres nu, hvorledes Baadene, 12 i Tallet med kun 100 Mand ombord, stikke i Søen, og den farefulde Sejlads begynder; de kjække Mænd er ikke alene udsatte for at blive opsnappede af de engelske Orlogsskibe, er sværmer om i Farvandene, men de maa tillige bestaa en haard Kamp med Storm og med Læk og med Bølge. Spændingen er stor paa Langeland, og Frygten vokser, da man endnu den næste Dag ved Middagstid ingen Efterretninger har faaet; endelig kommer de 6 Baade tilbage efter forgjæves at have stridt mod Uvejret, men om Willemoes og de andre Baade ved man Intet; og paa Langeland opgiver man Haabet:

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Det varer i Dage, det var i to,
Det varer i trede tillige,
Da høres de Baade mod Landet at ro,
Hr. Willemoes ses at udstige.
Ej Vaaben og Mand
Han fører til Land,
I Laaland der monne de stande.

Stor Gammen nu vorder paa højen Borg.
Ej mindre paa Øen at kjende;
Thi det haver været af Langelands Sorg,
At Willemoes saa skulde ende,
At han skulde dø
Paa brusende Sø
Og maatte slet ikke sig værge.

Glæden er dog kun kortvarig, thi nu følger det ene Ulykkesbudskab efter det andet:

Den Gammen er stakket paa Ø og paa Borg.
Det maatte saaledes nu være,
Den drives paa Flugt af Dannemarks Sorg,
Af Dannemarks Skam og Vanære;
Der kommer et Bud:
O, hjælpe os Gud!
De Danske de flygtes ved Kjøge.

Nu kommer det andet saa hurtig paa Rad,
Og det maa vel Hjerterne knuse:
De Bomber de fløj imod Axelstad,
Til Aske blev Kirker og Huse
Og, synker i Jord
I Kæmper fra Nord!
Og Dannemarks Flaade er tagen.

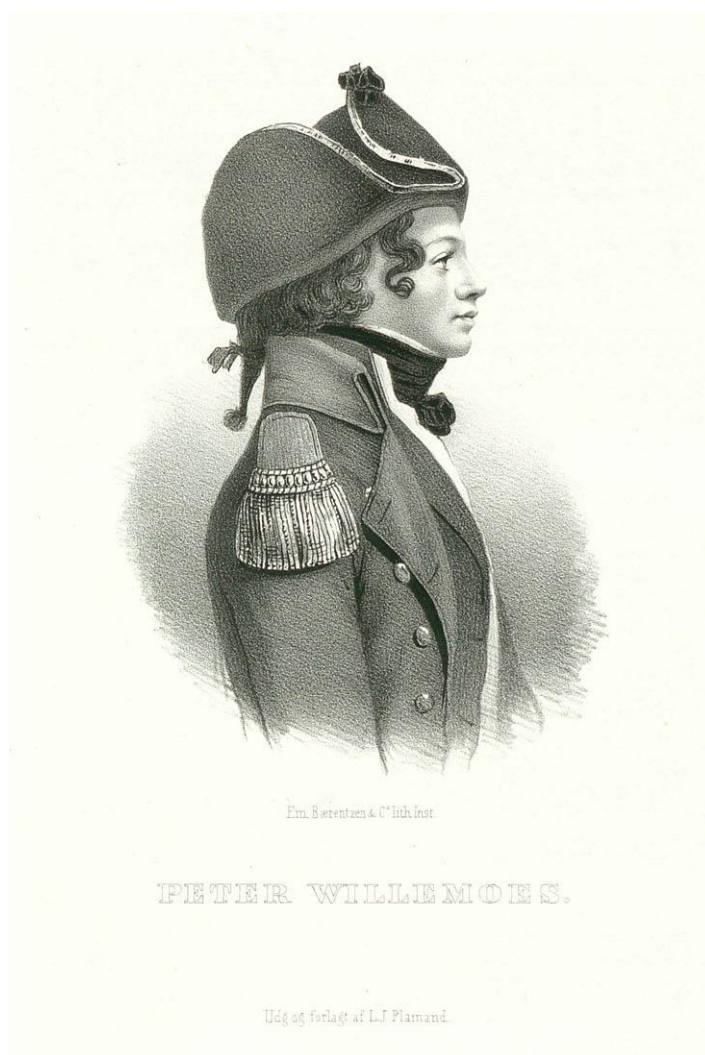
Som et Tordenslag virkede disse Hjobsposter paa Langeland, hvor Fædrelandskjærligheden til Trods for "Søvnigheden" ikke var saa ringe endda og med faa Ord har Grundtvig i det citerede Digt skildret Stemningen:

Der sidder den Grev saa bleg som et Lig,
Kan ordet ej sige for Smerte,
Det kjender kun Gud udi Himmerig,
Hvad hver maatte føle i Hjerter.
Hvad hjælper det nu
At Willemoes, Du
Og jyder mod Strømmen har kjæmpet.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Hr. Willemoes drager fra Ø og til Ø,
Han mægter slet ikke at græde,
At føre Vaben og Mænd over Sø,
Det kan ham slet ikke nu glæde.
Thi hvad som forgik
For Britternes Blik,
Det stander ej mer til at frelse.

Og indgribende var Virkningen paa Grundtvig, der jo selv har udtalt, at. skjøndthan vel var vaagnet lidt ved den stærke Kanonade i Kongedybet, var det dog , saa at sige, Danmarks Ulykke 1807, der gjorde ham til Patriot; krigerisk af Sind, som han var, blev det dog hverken den Gang eller senere i 1814 firundt ham at offere Liv og Blod for sit Fædreland; det var kun aandelig Vaaben, han fik Anvendelse for, men han forstod at bruge dem med Fynd og Klem baade i Skrift og Tale: baade i Tordentalen "Maskeradballet" og i opflammende Feltprædikener.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805– 1808

Kort efter Krigens Udbrud blev det ham nemlig overdraget som en Slags Feltpræst at prædike for det langelandske Landeværn, og "Almuen flokkedes om ham, da han løftede Røsten om gamle Danmarks Fare og den gamle Troes gudedommelige Kraft". Han talte dels i Bøndergaardene, dels under aaben Himmel og man paapeger endnu i Nærheden af Lohals en Mark, hvor disse Feltgudstjenester afholdtes. Det er forøvrigt interessant at lægge Mærke til, hvorledes vore Digtere, baade de værende og de vordende, enhver paa sin Vis yder Bidrag:

Tre vordende Digtere deltog i Kampen med Vaaben i Haand: paa Volden stod Studenterne St. St. Blicher og B. S. Ingemann, i Classens Have kjæmpede Skoledrengen J. C. Hauch; medens fra Pariserhotellets syvende Stokværk Oehlenschläger sang:

O, stod jeg paa den faste Borg
ved mine Brødres Side!
Det er min Smerte kun, min Sorg,
at jeg kan med ej stride.

Fra Landstedet i Marly, "allerkjæreste, nysseligt som et Dukkeskab", udtalte Baggesen den Fortrøstning, at den Ulykke, der har rammet Danmark:

Har skjænket og vil skjænke
vort Land den Jernets Kraft igjen,
som bunden af den gyldne Lænke,
lidt efter lidt i Fred som hen.

Med opflammende Tale søgte Grundtvig at begjære det langelandske Landeværn, og denne Færden og Virken blandt Menigmand har visk ikke været uden følgerig Indflydelse paa ham selv, om der end gik henved en Menneskealder, inden han ret tog fat paa sin folkelige Livsgjerning.

Der herskede overhovedet i disse Tider et usædvanligt Liv paa Langeland: langs Kysterne opkastedes Batterier og Skandser, Officerer og Soldater, Landeværnsmand og Kystmilicefolk færdedes frem og tilbage, og i Foraaret 1808 var der saaledes paa Øen den fyenske ridende Artilleridivision, en Eskadron af de fyenske Dragoner, den langelandske Infanteribatallion og Jægerkompagniet af det andet jyske Infanteriregiment. Saa at sige alle vaabendytige Mænd fik en eller anden militær Stilling: Bønderkarlene dannede den menige Trop. Godsejerne blev Kaptajner og Ritmestre. Proprietærene og Forvalterne Lieutenanter ved Landeværnet, kort sagt Alle og Enhver var "Militære", om end den militære Aande ofte savnedes og Kampene hverken var mange eller betydelige. De engelske Orlogsskibe, der krydsede i Farvandene, truede dog af og til det ellers med Krig saa uvante Langelands smilende Kyster, og i en lille Fægtning udførte Polleholm, østre Strand, lykkedes det de Danske ved en velrettet Skydning fra det der opkastede Batteri at hindre en engelsk Barkasse i at sætte Folk i Land. I den Anledning blev Artilleriofficeren, Kammerjunker Moltke og Landeværnslieutenant, Proprietær Niels Graae udnævnte til Riddere; men om den langelandske Affærd fandt Sted før eller efter Grundtvigs Afrejse fra Øen er mig ubekjendt.

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Som sagt, en Del af den mandlige Befolkning hørte til Landeværnet, og Resten - kan man næsten sige - til Kystmilicen, der omfattede de 20 - 50aarige Mænd, som ikke hørte til noget militært Korps og boede indtil 2 Mil fra Kysten, og paa Langeland, der kun er 1 Mil bred, altsaa alle Mænd i den Alder.

Det var Kystmilicens Bestemmelse "i Fejdetid at afværge enkelte Plyndringer ved Strandkanterne, og at beskytte egne Arnesteder mod saadan fjendtlig Overtaskelse, som kunde udføres, forinden det blev Krigsfolkene i Nærheden muligt at komme til Hjælp, samt at vaage for Kysternes Sikkerhed"; og de brave Kystmiliter var selvfølgelig bevæbnede, om end undertiden noget primitivt, thi Vaaben henregnedes den Gang "ej alene Skydegevær og Sabler, men ogsaa Baadshager, Høegafler, Knippeler o. a. fl. Dette Korps, hvis hele Uniform bestod i en Kokarde paa Hatten, har sagtens havt et lidt kuriøst Præg, men efter Sigende skal det have været ret aarvaagent, og dets Befalingsmænd var i Kvindernes og Børnenes Øjne meget vigtige Personer. Herom vidner i hvert Fald følgende Anekdote: Som Underbefalingsmand ved Kystmilicen fungerede under Krigen 1807 - 1814 Lorents Brandt hele Langelands saakaldte "Morbroder", en højst original, gammeldags studiosus perpetuus; lidt sær og egen, men ikke uden et vist tørt Lune, naar han var i Humør. Paa Grund af en nervøs Svækkelse havde han forladt Studeringerne, men vedblev at læse i de Bøger, han havde gennemgaaet mange Gange, deriblandt enkelte latinske Autores, som han gjerne plejede at citere. Han var, som sagt, Chef for Tryggeløv - Forstanderi, bestaaende af 50 Mand og i denne Egenskab en betydelig Autoritet der paa Egnen, hvor Folk var bange for, at Englænderne skulde gjøre Landgang. Da han saaledes en Dag, med Sabel ved siden, kom ridende nede fra Stranden, "styrtede", som han fortalte paa sine gamle Dage (han døde 1867 i sit gode Aar), alle Kjærlingerne i Tryggeløv ud paa Gaden for at høre Nyt, og han svarede da paa sin pathetiske Vis:

- Ja! Nu kommer Engelskmanden snart og tager jer allesammen.

- Aa, Hr. Brandt hjælp os dog; lød det fra alle Kanter.

- Ja jeg skal se, hvad jeg kan gjøre: svarede han med et tørt Smil, og dermed følte de sig beroligede.

Det var mellem disse "Krigsfolk", at den unge Feltpræst færdedes, og man kan være overbevist om, at den Svir of Sværm, som fulgte med det "militære" Liv og paa ikke faa Punkter efterlod sørgelige Spor, er bleven revset eftertrykkeligt af den begejstede Patriot der harmedes over de Fædrelandsforsvarere, som i de ledige Timer kun tænkte paa Lystighed og Fjas. Han var vel ikke af Navn Feltpræst, men han har utvivlsomt været det til Gavns; han har ikke lagt Fingrene imellem, men i Samklang med "Krigs-Artikels-Brev" talt mod Sværgeren og Banden. Drik og modvilligt Fyldereri, Skjøger og usædeligt Levnet, og han kunde være sikker paa at have Tilhørere thi "alt Krigsfolket skal flittigen bivaane Gudstjenesten, saaledes som den af Kongen ved Armeen eller Garnisonen er anordnet. I modsat Fald skal den Skyldige 1ste Gang af Præsten paamindes, og 2den Gang, naar det er tilkjendegivet Kaptajnen eller Obersten (hvilket Præsten, hvor ingen anden klager, selv skal gjøre) straffes: en Gemeen med Halsjernet, en Underofficer med at miste en halv Maaned, og en Overofficer to Maanedes Gage. Og hvor grundforskjellige Grundtvig og Mynster end var, er det dog rimeligt, at Feltpræsten paa Langeland i fuld Overensstemmelse med Sognepræsten i Spejllerup har ærgret sig over at se paa Officerernes "fuldendte Caserne-Dagdriveri, og bemærket, hvor lidet disse Mennesker - der da heller ikke havde erholdt den Dannelse, som nu bliver vore Officerer til Del - bekymrede sig om det hele Krigsvæsen, undtagen om deres Gage og om "Tjenesten", som det kladtes, det er om Exercitsen og den daglige Orden. Men det var dog fornemlig Rygtet om Hovestadens Forlystelse i Vinteren 1807- 1808 og en Maskerade paa Langeland, der gav Feltpræsten Anledning til at holde sin første

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

og maaske skreappeste Philippika til hele det danske Folk, idet han i Begyndelsen af 1808 skrev "Maskeradeballet i Danmark 1808. Et Syn," som Grundtvig selv i 1815 ansaa for det Bedste og Vigtigste af de Skrifter, han udgav i Tiden mellem Afhandlingen om Religionen og Liturgi og Dimisprædikenen. Og det er aabenbart "Maskeradeballet", han sigter til, naar han i 1838 siger: ---- denne Skjald var den eneste i vort ny Kor, som nær havde spaaet Danmark ilde, thi han følte sig langt bedre hjemme mellem Gravene end i de grønne Lunde (bedre hjemme der), hvor Bøvstænderne stod tykt og tæt med mange Runer og med gaadefulde Mærker, end hvor Blomsterne groede mylrende og vildt i Enge, eller hvor de opelskedes i rige, glimrende og duftende Flor i Urtegaarden. Vist nok var det klart, at han elskede Kæmpehøjene og Bøvstænderne ej for deres egen, men for Kæmpernes Skyld, ej som Dødens Hal, men som Livets Mindesmærke, ja, det var klart; thi hans gammeldags Harpe var ikke stemt til Jammerklage og følsomt Lefleri med Død og Grav, men til en dundrende Drape om Kæmpernes Bedrifter og Spotteviser over Dværge, der dansede om Balders - Baalet, til de ved et Spark af Asa-Tor forsvandt deri; men derfor udtrykte hans Kvad dog lige fuldt en Kamp paa Liv og Død, ja, en Dødskamp, der syntes fortvivlet, fordi Døden var nærværende og Livet kun tilkommende, som et urimeligt Haab om de hensovne Guders og Kæmpers Opstandelse til ny Bedrift paa gamle Baner".

"Maskeradeballet" - Grundtvigs første Bog - indledes med en Skildring af, hvorledes "Skarer af alle Stænder samledes i Danmarks Sørgetid, i dets Lykkes haarde Vinter, for i overgivet Spøg at præge deres Glæde. Enkelte traadte frem, med Billedet af den lidende, den blødende Dana i Haand, og stillede det for de Jublendes Øje; enkelte Stemmer lød: skammer eder dog. Sønner af Nord! skammer eder dog ved at dandse og gjøgle paa Bredden af Danmarks Grav! Dog - blind og døv var Skaren for Synet og Stemmen; Strængelegen tonedede højt, og med den blandede sig i rædsom lystige Accorder;

Fryd dig ved Livet!

Gulvet dundrede under de Dandsende. Men, se! Lysenes Lue flød over i blaalige Flammer, raslende aabnedes Døren, og ind traadte en bleg, skjælvende Olding; et Spyd var hans Stav, haardt han lænes sig til det paa sin tunge Gang, og farvet var det af hans Blod. Faa, men Trofaste fulgte ham med løftet Sværd i den stærke Haand, og en Taare hang i det ildfulde Øje; fremmerst var Danmarks Kongesøn blandt dem, tæt vandrede han ved Oldingens Side og bød ham hvile sig paa den kraftige Arm. Forvirret samledes Skaren trindt Gubben, paa hvis Bryst stod Danmarks Navn med halv udslettet Skrift."

Oldingen rejser sig kæmpehøj, skildrer de henrundne Seklers Aar, Manddommens, da Bretland, spændt i Jern, laa ved hans Fod, og Alderdommens, da Sønnerne vanslægtede, og udraaber:

O, rejs dig dog, nedsjunken, fladne Slægt,
Mod Himlen op fra Blødheds fule Leje!
Husk, du udsprang af Nordens Kæmpesæt,
Til Daad, og ej til Sydens kjælnede Vellyst!
O, kaster dog den fæle Gjøglerham!
O, dæmper dog de vilde Glædestoner!
Ombytter Prunk med festlig Sørgedragt,
Og ganger hen i Herrens Hus at bede!

Da hvæs, o Mand, paa hellig Alterfod

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Dit tunge Sværd til Bretlands Skjold af kløve!
Og sværg da Had til Sydens lumske Gift!
Til Vellyst, Pragt og Guldets dorske Gllimmer!
Men Kvinde, du, som Herren af sin Sol
En straale gav for Mandens Bryst at varme,
Kys Altrets Fod og sværg ved Straalen selv!
At ej med den du mer min Søn vil daare;

"Oldingen tav, et Øjeblik stod Skaren som grublende, men nu lød det i Salens Øvre Ende:

Glaubt nicht an solche dumme Dinge!

og i den nedre:

Tro ej mørke Lære;
At Himlen er den Glade vred!

Fordoblet vendte den vilde Fryd tilbage. End ravede Oldingen en Stund, støttet af sin ædle Ledsager og hans mandige Følge, en - Dødningehuret slog sit tolvte Slag, og livløs nedsank den Gamle med sine tro Sønner blødende trindt sig. Stort var Faldet, Salen rystede som Blad i Storm og Skræk udpustede Livsaanden af de Dandsende, gispende fore dé til Hel. Lysskinnet blaanede end mere, Jorden gungrede, som under Kæmpefod, og ind traadte tvende Skarer af Nordens gamle Helte; Hedningerne havde sorte, men de Kristne hvide Kors udsmykkede Brynier, og alle havde de gyldne Hjelme."

et ser ud til, som om Grundtvig den Gang havde mere Fortrøstning til Hedenskabets Kraft end til de kristne Dannemænd, thi han lader de kristne Helte stirre taus sørgende paa den Døde, medens Hedningeskaren synger:

Af dine Lænder
Vi alle sprang,
Vi, baarne Frænder,
Gik Kæmpegang.
Med Sværd vi hærged,
Med Skjold vi værged,
Vor Fader! dig.

Regner Lodborg og Gunhild, Svend Tveskjægs stolte, dejlige Søster, skildre nu i kraftfulde Kvad den Niddingsdaad, Oldbretlands Herskere udøvede mod de Danske; Ottar den Sorte synger om, hvorledes Oldnordens Helte med Blod beskrev:

Paa Engellands Agre
Dit Mord og vor Hævn;

og til Slutningen gaar Hedenskab og Kristendom op i en højere Enhed:

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Baalet tændtes midt i Salen, og viedes med Korsets og Hammerens Tegn, mens Koret kvad:

Høje Odin, hvide Krist!
Slettet ud er eders Tvist
Begge Sønner af Alfader
Med vort Kors og med vort Sværd
Vies eder Baaler her,
Begge elske I vor Fader

Tregange bares den Døde paa Skjolde trindt om Baalet, og Koret kvad:

Paa Højen vi rejse en Bavgasten,
Af Dødningsben,
Af Hormænds Ben,
Af Horkvindende ben
Af Niddingeben;
Og den Bavgasten
Skal stande i Nord,
Til forældede Jord
Opløses i Damp.

Liget lagdes paa Baal, Flammen omsnoede hele Følget og Alt forsvandt."

Selv om man finder , at dette Syn indeholde en Del "hedenske Vildtoner" og i det Hele er temmeligt buldrende og formløst, er det paa den anden Side saa kraftfuldt og præget af en saa glødende Fædrelandskjærlighed, at man med Grundtvig maa kalde det sørgeligt, at en saadan Tale ikke gjorde mindste Opsigt, thi det beviste, at den desværre var altfor sand, at Aanden ingenlunde var vaagnet ved Kanontordenen. - "Maskeradeballtet" blev ikke underkastet nogen egentlig Recension, men dog to Gange gjort til Gjenstand for Omtale; første Gang af Grundtvig senere Ven Povel Dons, der vel fandt hans Syn for mørkt, men tillige viste en mærkelig Forstaaelse af Præste - Skjaldens store Evner, hvorom Slutningsordene vidner:

Beskuende Din Aand, jeg henrykt saa Git Liv,
Din Kraft, din længsel, varme Dannemand!
O, føler Du, at end Din Slægt er kjæk;
Forny i Strengens Klag den svundne Tid,
Og Du er Danmarks Søn, det ægte Borger.

Den næste Omtale var ikke saa velvillig, og herom skriver Grundtvig i "Kvædlinger": "Endnu en gang blev mit Syn bemærket, men kun for at udles og udskjældes. Da jeg nemlig, ej uden Føje, men ej heller uden Kaadhed, lastede en Komædie i nogle Linier, fik jeg et Svar fra en Navnløs, der bør anføres, ej fordi det har mindste Værd i nogen Maade, men fordi det viser, hvad man, og vel ikke forgjæves dengang ventede at vække Latter med i Danmark. Saa lød det:

Du som rejste Dit Land en Bavgasten

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

Af Dødningsben og Hormænds Ben,
Af Horkvindeben og Niddingsbed
Hvor kan Din Barm, så høj og ren,
Selv nære Selvtens nidske Smerte?
Hvor kan Du midt i Syner om Nord,
Mens Hundene slide Kvindernes Hjerte
Og ryggen ristes, og kort hvor Du lærte
Os Dannemarks Død saa komisk stor,
I Hjertet saa lav en Misundelse nære,
At Latteren hel Du beholde vil?

Begivenhederne fulgte nu Slag i Slag:

den 13de Marts døde Kristian den Syvende i Rendsborg, og den 14de s. M. erklæredes der Sverrig Krig; og den unge Feltpræst skrev den opflammende "Krigssang for Nordmænd".

Hører! gamle Norrig kalder,
Kalder os til Vaabengny;
Tryg hun stod i lange Alder
Bag ved sine Børn i Ly;
Kommer! Kommer! Moder kalder,
Før hun falder,
Skal hun svømme i vort Blod.

Norges Me og Norges Kvinde!
Hvorfor er jer Kind saa vaad?
Ej for os maa Taaren rinde,
Thi vi haste frem til Daad;
Gjennem Blod skal Fjenden vade,
Vil han skade
Gubbe, Kvinde, Barn og Mø.

Og i Slutningen af Marts kom til Langeland Sørgebudskabet om, at vi havde mistet vort sidste Lineskib og Helten fra Kongedybet:

Ved midnat jeg sad i min enlige Vraa,
Og nutide veg fra mit sorgfulde Øje;
Ved Stjernernes Glimt fra det hvælvede Blaa
Da Oldtiden steg fra de fæderne Høje;
Jeg holdt mig saa fast ved dens kraftige Arm,
Jeg slynged mig tørt til dens brændende Barm,
Og pludselig standsed den rindende Taare.

De Tidender fløj over Sø, over Land,
At hisset i Nord vare Bølgerne røde,

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

At Kristian kjæmped og segned som Mand,
Men Willemoes faldt i det natlige Møde;
Da runde de Tarer saa stride i Løn,
For Dannemarks bolde, elskelige Søn,
O Fæderne-Nord! Du mig svage tilgive!
Nu Kvinder og Mænd skal i løbende Aar
Paa Langelands Høj og paa Lavlandets Slette
Opsøge Smaablomster i Høst og i Vaar,
Velsigne Dit Minde og sørgende slette
Af Taarer bedugget uvisende Krands.

Havde Grundtvig end under det første Krigsbulder lagt sine olsnordiske Studier til Side, varede det dog ikke længe, inden han atter optog den tabte Traad og søgte at dulme sin Sorg over Danmarks Ulykke ved at forbyde sig i Asaverdenen, men hans Hjælpemidler var utilstrækkelige, og han havde derfor alt i Efteraaret 1807, bestemt sig til at forlade det venlige Egeløkke og vende tilbage til Kjøbenhavn. I et Brev fra Novbr. 1807 til Nyerup hedder det saaledes: "Efter mere end tvende Maaneders Uvirksomhed under den ulykkelige Krig vender jeg nu tilbage til mine kjære Sysler ... Jeg havde kun Valget mellem at opgive Haabet om et nøjere Kjendskab til Nordens Oldtid og at rive mig løs fra min nuværende Stilling. Drevet af en indvortes Trand har jeg valgt det Sidste og ved Vinterens Ende kommer jeg til Hovedstaden" - Saa løsrev han sig da, og efter en besværlig Rejse over Lolland-Falster og Møen, stadig udsat for t blive opsnappet af de engelske Krydsere, ankom han i Maj 1808 til Kjøbenhavn.

Opholdet paa Langeland var nu kun et Minde, men et saa smukt og betydningsfuldt, at man saa at sige forvansker Grundtvigs egen Ord, naar man, som enkelte grundtvigske Biografer, skildrer dette treaar ved en kritikløs Opdyngen af Citater fra Oldingeskriftet "Kirke-Spejl", der ofte er vildledende, eftersom det kun gjengiver det mørke Indtryk, hvortil som berørt, Forholdene paa Langeland i 1807 - 1808 vel kan have bidraget, men som dog i langt højre grad skyldes den Sløvhed og Slaphed, der dengang herskede i hele Landet. Og det synes lidt filistrøst atter og atter at hænge sig i Grundtvigs mundtlige, forøvrigt ret vittige, Udtalelse om, at Langeland var et Kanaan, hvoraf Kananiterne ikke var uddrevne, men helt frbigaa de mange smukke Digte, i hvilke han tolker andre Stemninger. - Det har vel væsentligst kun været Hensigten med denne Skitse at give en Skildring af de ydre Forhold under hvilke Grundtvigs første Gjæringsaar henrandt, men naar nogle synes at ville betragte Aarene 1810, 1825 og 1838 som de eneste "Mærkes-Aar", bør det dog fremhæves, at det var paa Langeland, at Grundtvolden til Grundtvigs senere Livsgjærning lagdes, at det var der, han modtog de Impulser, der blev bestemmende for hele hans Liv. Det var i de tre "Mærkes-Aar" 1805, 1806 og 1807, at det tredobbelte Gjennembrud som Digter, Skribent og Prædikant fandt Sted under en tredobbelt Paavirkning, stærkest og først virkede vel den ulykkelige Kjærlighed til den unge Husfrue paa Egeløkke, men ved Siden heraf var det aandelige Samliv med de store Romantikere og Sorgen over Danmarks Ulykke af indgribende Betydning.

Disse afsluttende Bemærkninger skal jeg tillade mig specielt at adressere til Grundtvigs seneste Biograf Nordmanden Hr. cand. theol. H. Brun, hvis Værk bebudes at skulle blive paa c. 1400 Sider, og til hvilket der -

GRUNDTVIG PAA LANGELAND 1805- 1808

efterForfatterens eget Sigende - "under flittig Efterspørgsel gennem en hel Menneskealder" er indhentet Oplysninger om Grundtvigs "personlige og huslige Liv og Oplevelser".

I det udkomne 1ste Hefte findes der nemlig kun 3 - tre - sider om Opholdet og Virksomheden paa Langeland, og denne, forholdsvis meget kortfattede, Skildring er ovenikjøbet væsentligst bygget over "Kirke-Spejl" og "Kanaans-Anekdoten". Hr. Brun synes paa dette Punkt lidt for bogstaveligt at have fulgt Grundtvigs Anvisning: "Mit Skrift har bestandig været et vel maadelig korrigeret, men derfor just des større Aftyk af mit Liv; og det er derfor saameget mærkeligere, at han har overset et Bogstav, et uskyldigt, men ikke betydningsløst lille "t".

Når han nemlig skriver: "1808 var hans (Grundtvigs) "landflygtighed" forbi"; skal dette vel referer sig til Bemærkningen i Dannevirke"; -....begav jeg mig, som mig syntes, i Landflygtighed"; men denne Udtalelse viser da i hvert Fald kun, hvorledes Grundtvig før sin Afrejse til Langeland forestillede sig Livet det; efter Tilbagekomsten til Hovedstaden kvad han;

I Bøgenes Ly, paa dn mossede Sten
Over Fædrenes Ben,
Hvor saa gjerne jeg bygger
Blandt Oldtidens Skygger,
Jeg slumred saa sødt.
Da Solen bestraaled den duftende Vand,
Ved Biernes Surrwn if Fuglenes Sang
Jeg vaanede op af de saligste Drømme,
For Morgenens Saligheds Bæger at tømme.
O Langeland! Du med dit tryllende Eden,
Det eneste Skjønne jeg kjendte heneden,
Du Æernes Dronning og Dannemarks Pryd,
Som stedse jeg mindes med Vemod og Fryd!
Paa Dig hviler Stenen, jeg hvilede paa,
Den, Sten, hvor de herlige Syner jeg saa,
Hvorfra jeg og da ned min
vaagnende Sands
Beskuede Morgnens udfoldede
Glans.

